

Σάββας Στρούμπος στην «Α»

Η τέχνη με τον τρόπο της συμβάλλει στον μετασχηματισμό της ανθρώπινης ζωής

Πόλυ Κρημνιώτη

13/11/2022

Πιστεύω ότι ζούμε σε μια τομή της Ιστορίας από την άποψη ότι διακυβεύεται η καταστροφή της ζωής στον πλανήτη.

Σκηνοθέτης με ευκρινές στίγμα στο θεατρικό τοπίο και στραμμένο διαρκώς το ενδιαφέρον στο ερευνητικό πεδίο, από τους στυλοβάτες της ομάδας Σημείο Μηδέν και βασικός συνεργάτης του Θόδωρου Τερζόπουλου, ο Σάββας Στρούμπος κρατάει διαρκώς τις κεραίες ανοιχτές σε όσα κομίζει η τέχνη του και τα μάτια ανοιχτά σε όσα διαδραματίζονται στην εποχή μας. Στιβαρός καλλιτέχνης και ενεργός πολίτης, επανέρχεται στην καφκική «Αναφορά για μια Ακαδημία», που παρουσιάζεται στο Θέατρο Άτις-Νέος Χώρος, και, καθώς μέσα από την παράσταση προτείνει μια κάθοδο μαζί με τον Κάφκα μέχρι την Αχερουσία Λίμνη του σώματος, όσο συζητάμε επιμένει στην ανάγκη για επιστροφή στα μεγάλα κείμενα, «για να αντικρίσουμε το μέλλον με αισιοδοξία και για να μπορέσουν να γεννηθούν νέα αισθητικά ρεύματα, νέες ιδέες για την καλλιτεχνική δημιουργία και την ανθρώπινη ζωή». Γυρίζοντας όλο τον κόσμο, όπου παρουσιάζει τις παραστάσεις του και ταυτόχρονα διδάσκει τη μέθοδο Τερζόπουλου, διαπιστώνει ότι «η περίοδος κυριαρχίας τού μεταμοντερνισμού στην τέχνη χρεοκόπησε, όπως χρεοκόπησε και ο νεοφιλελευθερισμός στην οικονομία, που είναι το αντίστοιχό του». Διαπίστωση με ιδιαίτερη σημασία, ειδικά στην καφκική εποχή που ζούμε. Ο Κάφκα λοιπόν γίνεται η αφορμή να ξεκινήσει το νήμα της συζήτησής μας. Από το σώμα σαν τόπο έκφρασης και συνδημιουργό μέχρι τις θεατρικές επιχορηγήσεις, από το ψηφιακό περιβάλλον μέχρι το MeToo και τις υποκλοπές και από το Netflix μέχρι τις πολλαπλές κρίσεις της εποχής μας, ο γνωστός σκηνοθέτης δίνει το στίγμα της σκέψης του.

Σε μια καφκική εποχή επανέρχεσαι στον Κάφκα. Γιατί;

Σε ό,τι αφορά τη φύση της εποχής, πιστεύω ότι ζούμε σε μια τομή της Ιστορίας από την άποψη ότι διακυβεύεται η καταστροφή της ζωής στον πλανήτη. Πολύ εύκολα τα διάφορα επιτελεία των κυβερνήσεων των μεγάλων δυνάμεων μιλούν για πυρηνικό πόλεμο, για πυρηνική καταστροφή προκειμένου να υπερασπιστούν τα συμφέροντά τους. Αυτό από μόνο του είναι μια βαθιά παράλογη πράξη. Μια κίνηση η οποία αγνοεί την ίδια τη φύση της ανθρώπινης ζωής στον πλανήτη και τον ανθρώπινο πολιτισμό. Πρόσφατα άκουσα έναν από τους επικεφαλής του ΝΑΤΟ να λέει ευθέως ότι ο πόλεμος στην Ουκρανία είναι κάτι σαν πρόλογος και ότι η μεγάλη μάχη είναι μπροστά μας. Πρόκειται για αδιανόητες εκφράσεις, όπως αδιανόητη είναι και η φύση της ίδιας της εποχής. Δεν προσομοιάζει με τίποτα απ' όσα έχουμε έως τώρα ζήσει ως ανθρωπότητα. Στο έργο του Κάφκα, όχι μόνο στην «Αναφορά για μια Ακαδημία» που παρουσιάζουμε, αλλά εν συνόλω, αποτυπώνεται η βαθιά αγωνία του συγγραφέα για την ανθρώπινη κατάσταση στον παρόντα χρόνο, σε μια έντονα μεταβατική εποχή πολέμων, κρίσεων και λαϊκών ξεσηκωμών. Ο Κάφκα έζησε και έγραψε σχεδόν έναν αιώνα πριν. Τίποτα δεν είναι ίδιο σήμερα, αλλά ο αστερισμός κρίσεων που απειλεί το ανθρώπινο μέσα στον άνθρωπο και το αίτημα για ριζικό μετασχηματισμό της ζωής παραμένουν στο ακέραιο. Θεωρώ τον Κάφκα μαζί με τον Μπέκετ και τον Χάινερ Μίλερ ως τους τραγικούς του 20ού αιώνα. Υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ τους, ωστόσο στον πυρήνα του έργου και των τριών συναντάμε το τραγικό αδιέξοδο ύπαρξης και Ιστορίας, πώς το ανθρώπινο ον ριζώνει στον παρόντα χρόνο, υφίσταται τους κραδασμούς και τις καταστροφές μιας ολόκληρης εποχής αδυνατώντας να αλλάξει τη ζωή του. Ο τραγικός πυρήνας και στους τρεις, με διαφορετικό βέβαια τρόπο, εκφράζεται μέσα από την κριτική-σαρκαστική στάση. Ο Κάφκα συγκεκριμένα γίνεται ανατόμος της φύσης της ίδιας της εποχής και των εξουσιαστικών μηχανισμών που αναδύονται από αυτή, αλλά και των τρόπων που αυτοί οι μηχανισμοί εγγράφονται μέσα και πάνω στο ανθρώπινο σώμα. Στο έργο του μπορεί να μην βλέπουμε θετικά προτάγματα. Αυτά τα αισθανόμαστε και τα σκεφτόμαστε διά της αρνητικής οδού, καθώς ο συγγραφέας φωτίζει τις καταστροφές στον άνθρωπο, στη φύση και στον κόσμο.

Ωστόσο, εσύ δεν εστιάζεις σε κάποιο από τα οικουμενικά έργα του. Αντιθέτως, ανεβάζεις ένα έργο που αφορά τον ρόλο και τη θέση του ηθοποιού. Η τέχνη δηλαδή έχει ακόμα να παίξει κάποιον ρόλο στις ζωές των ανθρώπων;

Η «Αναφορά για μια Ακαδημία» είναι αλληγορία. Έχουμε την ιστορία του βίαιου εξανθρωπισμού ενός πιθήκου, του Ροτπέτερ (Κόκκινου Πέτρου). Οι ναύτες της εταιρείας Χάγκενμπεκ επιτίθενται στην αγέλη του πιθήκου και πυροβολούν τα ζώα με σκοπό να τα αιχμαλωτίσουν. Ο Ροτπέτερ δέχεται δύο σφαίρες, μία στο μάγουλο και μία στα γεννητικά όργανα, οι οποίες τον ρίχνουν αναίσθητο. Οι ναύτες τον αιχμαλωτίζουν και τον μεταφέρουν μέσα σε ένα κλουβί στο καράβι τους. Αυτός κάποια στιγμή ξυπνάει και προσπαθεί να αποδράσει. Δεν τα καταφέρνει. Οι ναύτες τον βασανίζουν παίζοντας μαζί του με σκοπό να τον μύσουν στην ανθρώπινη συμπεριφορά. Όταν το καράβι φτάνει στο Αμβούργο, ο βίαιος εξανθρωπισμός έχει συντελεστεί. Ο Ροτπέτερ καλείται να επιλέξει μεταξύ ζωολογικού κήπου και σκηνης του θεάτρου. Επιλέγει τη σκηνή, πάνω στην οποία αφηγείται το ίδιο του το τραύμα. Σαρκάζει τους βασανιστές του και αυτοσαρκάζεται, προειδοποιεί και αγωνιά, προσπαθεί να συγκινήσει και να ευαισθητοποιήσει. Μπορούμε να πούμε ότι μέσα από αυτές τις κινήσεις, στην ψυχή και στο πνεύμα θεατών και δημιουργών, η τέχνη με τον τρόπο της συμβάλλει στον μετασχηματισμό της ανθρώπινης ζωής.

Μοιάζει ωστόσο στην εποχή μας η τέχνη να είναι χαώδης, να σχοινοβατεί ανάμεσα στο ψηφιακό και το πραγματικό περιβάλλον, να εξοστρακίζει το συναίσθημα από το έργο τέχνης και να επιμένει όσο ποτέ άλλοτε στα εφέ εντυπωσιασμού. Πώς μπορεί να συμβάλει σ' αυτή τη μταιχμιακή περίοδο που ζούμε;

Πιστεύω ότι η περίοδος κυριαρχίας του μεταμοντερνισμού στην τέχνη χρεοκόπησε, όπως χρεοκόπησε και ο νεοφιλελευθερισμός στην οικονομία, που είναι το αντίστοιχό του. Βγαίνοντας οι καλλιτέχνες από τη μεταμοντέρνα οχλαγωγία, στερούνται τη σύνδεση με τις μεγάλες παραδόσεις, με την ιστορικότητα των σημαντικών καλλιτεχνικών ρευμάτων του 20ού αιώνα και την πνευματικότητα που αυτά φέρουν. Η πνευματικότητα, είδος εν ανεπαρκεία στην εποχή μας, είναι ο συνδεδετικός κρίκος και με τα μεγάλα κινήματα χειραφέτησης, τα οποία είναι πιο αναγκαία παρά ποτέ σήμερα. Σ' αυτές τις πηγές έμπνευσης πρέπει να

επιστρέψουμε με τρόπο δημιουργικό για να μπορέσουμε να αντικρίσουμε το μέλλον με αισιοδοξία και για να μπορέσουν να γεννηθούν νέα αισθητικά ρεύματα, νέες ιδέες για την καλλιτεχνική δημιουργία και την ανθρώπινη ζωή.

Εσύ ωστόσο μοιάζει να έχεις βρει σημείο αναφοράς στο σώμα ως βασικό τόπο της θεατρικής σου έκφρασης.

Συνεργάζομαι με το Θέατρο Άττις και τον Θόδωρο Τερζόπουλο εδώ και είκοσι χρόνια. Στη δουλειά του Τερζόπουλου το ανθρώπινο Σώμα, με σίγμα κεφαλαίο, όπως λέει ο ίδιος, βρίσκεται στο επίκεντρο της θεατρικής τέχνης. Η μέθοδος Τερζόπουλου είναι ένα σύστημα ψυχοσωματικής εκπαίδευσης των ηθοποιών που στηρίζεται στην απελευθέρωση της φυσικής ενέργειας, της σωματικής φαντασίας και των ενορμήσεων που εκπορεύονται απ' αυτή, γεννώντας νέους, άγνωστους μέχρι τη στιγμή αυτή, ηχητικούς, σωματικούς, ενεργειακούς άξονες, τη γλώσσα δηλαδή που είναι εγγεγραμμένη στο σώμα κάθε ηθοποιού. Η ψυχοσωματική ενεργοποίηση και αυτοσυγκέντρωση καθιστά τον ηθοποιό δημιουργό των όρων της σκηνικής του ύπαρξης. Παύει πια να είναι εντολοδόχος σκηνοθετικών ιδεών ή εξάρτημα μιας τεχνολογικής συσκευής που κυριαρχεί στη σκηνή και πλέον μετασχηματίζεται ο ίδιος σε συνδημιουργό. Η μέθοδος Τερζόπουλου, ενώ απαιτεί πειθαρχία, αφοσίωση, δέσμευση από μεριάς των ηθοποιών, την ίδια στιγμή είναι βαθιά απελευθερωτική. Προσκαλεί τον καλλιτέχνη να αναπτύξει την ιδιαίτερη δημιουργικότητά του και να βαδίσει στα άγνωστα ή ανεξερεύνητα μονοπάτια που ανοίγει η αναμέτρηση με τον ρόλο του. Από την άποψη αυτή, η συγκεκριμένη μέθοδος εργασίας συμβάλλει στη διαδικασία ανάπτυξης της ιδιαίτερης γλώσσας του καλλιτέχνη. Αυτό για μένα είναι πάρα πολύ σημαντικό.

Γιατί;

Διότι ριζώνουμε στο έδαφος μιας μεγάλης παράδοσης και πατάμε στις πλάτες γιγάντων για να κοιτάξουμε μακρύτερα.

Εξακολουθεί να είναι ένα αίτημα της εποχής «να κοιτάξουμε μακρύτερα» ή συμπιέζεται από το ιστορικό βάρος των ημερών μας;

Η ανθρώπινη δυνατότητα είναι απεριόριστη. Υπό κατάλληλες συνθήκες, η ανάγκη για δημιουργία βρίσκει τρόπους να υπερβεί όλους τους

φραγμούς. Αυτό το βλέπουμε καθαρά μέσα από την ίδια μας την εμπειρία, δουλεύοντας καθημερινά με τους ηθοποιούς μέσα από τη μέθοδο Τερζόπουλου. Βιώνουμε στην πράξη αυτή τη δυνατότητα.

Πώς αντιμετωπίσατε δηλαδή το διήγημα του Κάφκα και τι βλέπει ο θεατής, που πολλές φορές είναι εθισμένος στο εύπεπτο τηλεοπτικό ή ψηφιακό θέαμα;

Δουλέψαμε πάνω στην «Αναφορά για μια Ακαδημία» την περίοδο 2020-2021, κατά τη διάρκεια των lockdown. Οι περιορισμοί λόγω της υγειονομικής κρίσης μας οδήγησαν στην πραγματοποίηση ενός πολύμηνου εργαστηρίου, όπου δούλευα με τον καθένα και την καθεμία ηθοποιό ξεχωριστά εφόσον δεν μπορούσαμε να είμαστε όλοι μαζί. Έτσι είχαμε τη δυνατότητα να εμβαθύνουμε στο δυναμικό του κάθε ηθοποιού, να το εξορύξουμε και να το αφήσουμε να εκφραστεί μέσα από τη διαδικασία ψυχοσωματικού αυτοσχεδιασμού και έρευνα που στη μέθοδο Τερζόπουλου την αποκαλούμε «*αέναο αυτοσχεδιασμό*». Έπειτα από αρκετούς μήνες δουλειάς με τον τρόπο αυτόν, καταφέραμε να υπάρξουμε και πάλι όλοι μαζί και να προχωρήσουμε στη σύνθεση της παράστασης. Αυτό που βλέπει ο θεατής είναι μια μορφή μουσικού θεάτρου που με τρόπο σαρκαστικό αφηγείται τη διαδικασία του βίαιου εξανθρωπισμού του Ροτπέτερ, μέσα από την ομάδα των επτά ηθοποιών οι οποίοι αποτελούν επτά εκδοχές βίαιου εξανθρωπισμού. Συνήθως αυτό το διήγημα του Κάφκα ανεβαίνει στη σκηνή ως μονόλογος. Εμείς ωστόσο, βλέποντας μέσα στο διήγημα το ζήτημα της καταστροφικής σχέσης του ανθρώπου με όλα τα έμβια όντα του πλανήτη, και κατ' επέκταση το πρόταγμα του φυσικού ανθρώπου, δεν το δουλέψαμε ως μονόλογο, αλλά μέσα από τη συλλογικότητα της ομάδας. Τα ζητήματα αυτά είναι οικουμενικά, δεν αφορούν ένα μεμονωμένο άτομο και σήμερα βλέπουμε στο έπακρο την αναγκαιότητά τους. Πιστεύω ότι μια θεατρική παράσταση με τους κραδασμούς και τις δονήσεις που εκπέμπει στις αισθήσεις, στα συναισθήματα και στις σκέψεις των θεατών μπορεί να αφήσει πολύ πιο ισχυρό αποτύπωμα από τηλεοπτικά ή ψηφιακά θεάματα.

Netflix βλέπεις;

Βλέπω ελάχιστα έως καθόλου. Σε γενικές γραμμές είμαι αντίθετος με την τάση που επικρατεί οι άνθρωποι να είναι κλεισμένοι στους τέσσερις τοίχους του σπιτιού τους, καθηλωμένοι μπροστά από την οθόνη του

υπολογιστή ή της τηλεόρασης. Μια θεατρική παράσταση δημιουργεί μια κοινότητα θεατών και καλλιτεχνών, τέμνει τη ροή του κοινωνικού χρόνου και ανοίγει τις προσλαμβάνουσές μας στον χώρο των συγκινήσεων, των αισθήσεων και της ανθρωπίνης συνύπαρξης.

Αυτή η κοινότητα πώς διαβιεί όταν η Αθήνα καλείται να δει πάνω από 1.000 παραστάσεις κάθε σεζόν; Πού οδηγεί και τι διαλύει αυτός ο πληθωρισμός;

Οι συνθήκες εργασίας στον χώρο του θεάτρου είναι πραγματικά χαοτικές κι αυτό αντανakλάται και στο καλλιτεχνικό αποτέλεσμα πολλών παραστάσεων. Η περίοδος της πανδημίας λειτούργησε ως καταλύτης στο να αποκαλυφθούν τα δεινά του χώρου. Τα τελευταία χρόνια δυναμώνουν οι φωνές διεκδίκησης υπογραφής συλλογικών συμβάσεων για τους ηθοποιούς, γεγονός που, εφόσον συντελεστεί, θα προσδώσει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά στην τέχνη και στο επάγγελμα του ηθοποιού. Την ίδια στιγμή, ο θεσμός των επιχορηγήσεων χρειάζεται να ενισχυθεί από την Πολιτεία. Είναι ζωτικής σημασίας για την ύπαρξη του ελεύθερου θεάτρου. Η περικοπή των επιχορηγήσεων της τελευταίας περιόδου είναι ένα σοβαρό πλήγμα στη λειτουργία πολλών θιάσων. Συλλογικές συμβάσεις και επιχορηγήσεις, αν εφαρμοστούν, θα έχουν πολύ θετική επίδραση στον χώρο του θεάτρου, διαφυλάττοντας παράλληλα τον πλουραλισμό και την πολυφωνία.

Είσαι λευκός, άντρας και σκηνοθέτης. Το MeToo έχει κάτι να σου πει;
Με προειδοποιεί διαρκώς ότι εν δυνάμει είμαι η πηγή του κακού. Άρα χρειάζεται από μένα μεγάλη ενσυναίσθηση, διαρκή αυτοκριτική και μεγάλο σεβασμό στις συνεργάτιδες και στους συνεργάτες μου. Το κίνημα του MeToo έχει έναν θετικό αντίκτυπο στη συμπεριφορά όλων μας. Τα άτομα που έχουν υποστεί κακοποιητικές συμπεριφορές μπορούν πλέον πιο εύκολα να μιλήσουν και να ζητήσουν βοήθεια και όλοι οι υπόλοιποι να μην πέφτουμε από τα σύννεφα. Δεν παράγεται δημιουργικό έργο τραυματίζοντας ψυχές και σώματα ανθρώπων.

**«Υπερασπίσου το παιδί, γιατί, αν γλιτώσει το παιδί, υπάρχει ελπίδα».
Το υπερασπιζόμαστε στις μέρες μας το παιδί;**

Τα διαρκή περιστατικά παιδοβιασμού που ακούμε καθημερινά μόνο σοκ δημιουργούν. Είναι σημαντικό το ότι δημοσιοποιούνται, μερικές φορές

από τα ίδια τα παιδιά-θύματα, και δεν κρύβονται. Από κει και πέρα, η κατάσταση αυτή αντανακλά μια βαθιά ανθρωπολογική κρίση στον πυρήνα της ίδιας της κοινωνίας. Η μεγάλη ευθύνη όμως παραμένει στα χέρια της ίδιας της Πολιτείας, να δημιουργεί θεσμούς τέτοιους που όχι μόνο να αποτρέπουν, αλλά να μην αφήνουν έδαφος να καλλιεργούνται τέτοιους είδους νοσηρές συμπεριφορές.

Το τηλέφωνό σου το έχεις ελέγξει;

Δεν ξέρω και δεν με ενδιαφέρει αν παρακολουθείται το τηλέφωνό μου. Όμως αυτά που έχουν αποκαλυφθεί δεν με αφήνουν αδιάφορο. Είναι η απόλυτη σήψη της Δημοκρατίας, η οποία ούτως ή άλλως βρίσκεται κι αυτή σε μια βαθιά περίοδο κρίσης. Κάθε συνειδητοποιημένος άνθρωπος δεν μπορεί παρά να λαμβάνει πολύ σοβαρά υπόψη του αυτά τα ζητήματα, ειδικά στην περίοδο των κρίσεων και των πολέμων που ζούμε.